

2. Алексеенко М. А., Литвинникова О. И. Словарь омонимов русской диалектной речи / Михаил Андреевич Алексеенко, Ольга Ивановна Литвинникова. – М.: ЭЛПИС, 2009. – 782 с.
3. Алефиренко Н. Ф. Антропоцентрическая фразеология: парадоксы и реалии / Николай Фёдорович Алефиренко // Slowo. Tekst. Czas VIII. Człowiek we frazeologii i leksyce języków słowiańskich. Materiały VIII Międzynarodowej Konferencji Naukowej. – Szczecin, 2005. – S. 66 – 71.
4. Гольдин В. Е. Развитие русской диалектной речи как особый тип речевой культуры / В. Е. Гольдин // Русский язык и современность: Международный конгресс исследователей русского языка: Труды и материалы. – М.: МГУ, 2001. – С. 65.
5. Касаткин Л. П. Русские диалекты / Л. П. Касаткин. – М., 1997. – С. 106.

Summary. The description of lexical homonyms of the Russian dialect speech is proved in article. The principles of creation of the dictionary, structure and entry structure are shown. The system of dungs and the semantization of units developed in the project accompanied by the corresponding illustrations is presented. It is accented that the Dictionary can be useful not only to experts, but to those who are interested while still a living dialectal word and in general Russian in Ukraine.

Key words: Homonyms, Russian dialect speech, lexicographic description, dung.

Примечание. Для желающих приобрести представляемый Словарь в личное или коллективное пользование сообщаем электронный адрес издательства: elpisboor@mail.ru Лавровой (Волковой) Наталии Андреевны.

УДК 811.111'373.7

В.Ю.Маркітантова

СИНОНИМІЯ І ВАРІАНТНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються фразеологізми англійської мови з анімалістичним компонентом. Робиться спроба розмежування варіантності та синонімії у цій групі одиниць.

Ключові слова: фразеологізм, анімалістичний компонент, варіантність, семантика, синонімія.

Повне і всебічне вивчення фразеологічного складу мови можливе лише тоді, коли будуть досліджені всі його складові частини та їх взаємозв'язки. Саме тому є важливим і перспективним вивчення певних підсистем фразеологічних одиниць (ФО), об'єднаних на основі наявності у складі ФО компонентів, які належать до певної семантичної групи чи одного понятійного поля.

Актуальність дослідження. Вивчення фразеології за тематичними групами переміщується у наш час у центр уваги, оскільки кожна фразеологічна група має свої характерні особливості, які впливають зі змістотворчої функції стрижневого компонента. Фразеологічним одиницям з анімалістичним компонентом у німецькій мові, як, скажімо, і ФО з компонентом-соматизмом, на думку А.П. Парій, з урахуванням асоціативної природи конотативних ознак як макрокомпонента семантики, яка є результатом оцінного сприйняття і відображення дійсності в процесах фразеологічної номінації, властиві свої відмінні ознаки [6].

На необхідності і нагальності вивчення ФО з анімаційним компонентом (АК) наголошує багато науковців [12; 13]. Б.М.Ажнюк звертає увагу на те, що вони у більшості випадків є національно маркованими одиницями. «Національна прикметність ФО з компонентами зазначеного типу, – говорить він, – відчутна завдяки тому, що багато з них мають стійку асоціативну базу. Вони не тільки представляють існуючу мовну традицію, а й відображають етнокультурні та історичні умови, за яких формувалася фразеологічний фонд мови» [1, 84].

Саме тому є важливим і перспективним дослідження підсистем ФО, об'єднаних на підставі наявності в їх складі компонентів, що належать до однієї лексико-семантичної групи (чи до одного понятійного поля).

Крім того, активне залучення фразеологізмів з анімалістичним компонентом як яскравого ілюстративного матеріалу через їхню продуктивність, високу частотність функціонування, се-

мантичної й структурно-граматичної розмаїтості, значного конотативного потенціалу також є значним фактором у визначенні актуальності й необхідності вивчення зазначеної фразео-тематичної групи у сучасній англійській мові.

Фразеологічна семантика – сутність складна, і хоча певним чином дотична до лексичної, має низку характерних особливостей. “Семантична структура ФО, – зауважував О.В. Кунін, – ширша за її значення, оскільки не вичерпуються тільки сигніфікативним, денотативним і конотативним аспектами, а визначається також внутрішньою формою, побудовою всього утворення в цілому, типом його граматичного значення, наприклад, числа чи відмінка, моносемантичністю чи полісемантичністю, а також системними мовними і мовленнєвими зв’язками» [5, 116-117]. Виходячи з такого розуміння фразеологічної семантики, фразеологічна синонімія уявляється неоднорідним і досить складним семантичним явищем. І складність ця, в першу чергу, пов’язується з необхідністю розмежування синонімії та варіантності.

Мета нашої розвідки – на матеріалі фразеологічних одиниць з анімалістичним компонентом розглянути специфіку таких складних явищ, як варіантність і синонімія.

Складність у визначенні фразеологічної синонімії та варіативності пов’язується з тим, що “фразеологізм варіюється із значно більшим розмахом, ніж слово: до складу фразеологізму звичайно входить більша кількість компонентів і кожний з них (і, крім того, їх співвідношення) в принципі припускає варіанти» [7, 50].

Характерною особливістю плану змісту мотивованих фразеологізмів є той факт, що їх денотативний аспект значення характеризується образністю уявлення. Внаслідок цього створюється враження про широко розгалужені синонімічні ряди у фразеології і, зокрема, всередині шару ФО досліджуваного виду. Однак питання про те, чи вважати всі семантично подібні фразеологізми синонімами, чи за ними необхідно закріпити статус варіантів, лишається дискусійним.

Існує у мовознавчій практиці думка, що абсолютно ідентичні слова не можна вважати синонімами. Особливо це стосується фразеології, у якій попри її специфічність загальні положення синонімії, особливо лексичної синонімії, певним чином спрацьовують.

Дискусійним є питання про семантичні відношення між фразеологізмами, в яких розрізняються окремі лексичні компоненти (іменник, прикметник, дієслово).

Природа і особливості синонімії у сфері фразеології є досить складною і до кінця не вивченою проблемою. Так, наприклад, М. Фоміна дає таке визначення фразеологічним синонімам: “До фразеологічних синонімів відносяться близькі або тотожні за значенням неподільні одиниці, які подібні за граматичною та функціональною роллю і по-різному характеризують позначуване явище» [11, 261]. Як бачимо, у наведеному визначенні відсутня вказівка на таку важливу для фразеологічного матеріалу деталь як внутрішня форма одиниці. Тому ми як робоче беремо визначення, що дають фразеологічним синонімам М.П. Коломієць і Є.С. Регушевський у “Словнику фразеологічних синонімів»: “Фразеологічні синоніми – це фразеологічні одиниці, що близькі (чи тотожні) за своїм основним значенням, але відрізняються образною структурою, значеннєвими відтінками, емоційно-експресивним забарвленням або належністю до того чи іншого функціонального стилю» [4, 4].

Синонімічні ряди можуть складатися з двох, трьох і, що значно рідше, з більшої кількості фразеологічних одиниць. Наприклад:

- *change horses in the midstream – don’t swap horses when crossing a stream;*
- *teach the cat the way to the kirk – that’s like putting the cat near the goldfish bowl – set a fox to keep one’s gees.*

У плані вивчення системної організації та особливостей семантики ФО з АК необхідне встановлення лексико-семантичних варіантів відповідних фразеологізмів. Це питання взагалі для теорії фразеології та фразеологічної стилістики досі лишається одним з найактуальніших завдань. “Розгалуженість фразеологічної системи, варіантність ФО, сформованих протягом історичного розвитку, – зазначає Д. Ужченко – з одного боку, свідчать про їхню семантичну “гнучкість” (ідеться про здатність образу набувати найрізноманітніших форм, різної внутрішньої форми в різних етнокультурах), з іншого боку, ускладнюють системний опис фразеологічного корпусу, не дають змоги побачити первинної, інваріантної фразеосхеми за величезною кількістю фразеологічних репрезентантів» [9, 295]

Поняття фразеологічного варіанта не лише розкриває природу семантики ФО, а й сприяє виявленню складних внутрішньоконструктивних співвідносних зв’язків, оскільки фразеологічний варіант є основною найменшою двосторонньою одиницею фразеологічної системи мови.

Від синонімії, таким чином, слід відрізнити явище варіантності. Як зазначає Л.Г. Скрипник, крім стабільності складників у сфері фразеологізмів помітною є тенденція “до оновлення компонентного складу, до урізноманітнення морфологічного оформлення і синтаксичної організації» [8, 120]. Це пояснюється тим, що “компоненти фразеологізмів частково чи повністю втрачають своє первісне лексичне значення, колись властиве їм як словам вільного вжитку» [4, 6]. Але не

будь-яке оновлення – суть варіантність ФО. Хоча саме так розуміє варіантність А.А.Брагіна, розглядаючи індивідуально-авторські трансформації фразеологізмів (в лінгвостилістиці такий тип трансформацій називають лексичною заміною компонента) як варіантність [3, 180-183].

Варто також зазначити, що зміна лексичного складу ФО майже завжди пов'язана з семантичними змінами. І.А. Федосов визнає можливість утворення варіантів лексичними засобами, однак зазначає, що лексичні варіанти ФО утворюються лише тоді, коли варіантні слова не вносять якихось смислових відмінностей [10, 120]. Проте, якщо вважати, що абсолютні лексичні синоніми – явище надзвичайно рідкісне і нетривале, можна зробити висновок, що і фразеологічні варіанти, утворені на основі лексики, нечисленні й нетипові, хоча погодитися з цим важко.

Ми у своєму дослідженні дотримуємося поглядів на варіантність Л.Г.Скрипник, яка говорить, що «фразеологічні варіанти – це співіснуючі в мовній системі [саме в мовній системі, а не в мовленнєвій – В.М.] утверджені традицією різновиди фразеологічних одиниць, які мають те саме значення (для образних – внутрішній образ), але різняться між собою одним чи кількома (іноді усіма) компонентами лексичного складу або певними елементами граматичної структури» [8, 122].

Найчастіше, як свідчать факти, зустрічається лексична варіантність (хоча І.Федосов, Л.Скрипник, В.Жуков та інші учені виділяють словотвірну, морфологічну, синтаксичну, фонетичну та ін.) Не оминула вона і фразеологізми з анімалістичним компонентом. Реалізується це явище у кількох різновидах:

1) анімалістичний компонент є варіантом анімалістичного компонента: *it is enough to make a horse (cat) lough* – букв.: ‘коневі (котові) на сміх’;

2) анімалістичний компонент є варіантом неанімалістичного компонента: *let loose the blood-hounds (the dogs) of war* – ‘розв'язати війну’;

3) неанімалістичний компонент є варіантом анімалістичного: *put on dog (frills або style)* – розм. ‘зазнаватися, триматися зарозуміло’;

4) неанімалістичний компонент є варіантом неанімалістичного компонента: *lock (shut) the barn after the horse is stolen* – ‘вживати надто пізно засоби запобігання’ (пор. рос. – ‘задним умом крепко’; укр. – ‘мудрий по шкоді’); *gay (або jolly) dog* – ‘весельчак’; *flog (spur) a willing horse* – ‘підганяти добросовісного працівника’; *jerk (shoot, dial. whip) the cat* – ‘блювати’.

Фіксація фразеологічних варіантів лексикографічними джерелами є об'єктивним показником розвитку фразеологічного фонду мови, який виявляється в удосконаленні форми матеріального складу мови.

Крім вживаного і зафіксованого нами матеріалу, який свідчить про наявність лексичної варіантності у сфері ФО з АК, можемо констатувати присутність у цій ФТГ і синтаксичної варіантності. Наприклад: *roll up horse and foot – roll up horse, foot and guns* – ‘розбивати повністю’; *work for a dead horse – work the dead horse* – ‘виконувати роботу, за яку заплачено наперед’.

Основна відмінність, на нашу думку, варіантності від синонімії полягає у тому, що взаємозамінювані компоненти мусять мати спільну сему, чого не повинно бути у сфері синоніміки. Іншими словами, фразеологізми-синоніми мають різну внутрішню форму, а варіанти – одну й ту саму. Тому критерій розмежування варіантності і синонімії полягає пер за все у виявленні внутрішньої форми ФО.

Як найважливіший критерій розмежування варіантності й синонімії у сфері фразеології внутрішню форму ФО називає й Е.І. Астахова [2].

Отже, фразеологізми з анімалістичним компонентом в англійській мові є досить вагомою складовою частиною фразеологічного словника і їм характерна як варіантність, так і синоніміка.

Список використаних джерел

1. Ажнюк Б. М. Національна фразеологія в іншомовному зіставленні / Б. М. Ажнюк // Укр. мова і літ. в шк. – 1990. – №5. – С.82-87.
2. Астахова Э.И. Внутренняя форма идиом и ее функции / Э.И. Астахова // Фразеография в Машинном фонде русского языка. – М. : Наука, 1990. – С. 146-152.
3. Брагина А.А. Как понимать вариантность фразеологизма? / А.А. Брагина // Слово в грамматике и словаре. – М.: Наука, 1984. – С. 180-184.
4. Коломієць М.П. Словник фразеологічних синонімів / Микола Пилипович Коломієць, Євген Семенович Регушевський. – К. : Рад. шк., 1988. – 200 с.
5. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / Александр Владимирович Кунин. – М. : Высш. шк., 1986. – 336 с.
6. Парій А. В. Роль конотацій у формуванні фразеологічного значення / А.П. Парій // Мовознавство. – 1988. – №1. – С.45-48.
7. Редін П.О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові / П. О. Редін // Мовознавство. – 1994. – № 4-5. – С.50-52.

8. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови / Лариса Григорівна Скрипник. – К.: Наук. думка, 1973. – 280с.
9. Ужченко Д. Східноукраїнські зоофразеологічні репрезентанти структурно-семантичних моделей / Д. Ужченко // Діалектологічні студії. 4: Школи, постаті, проблеми. – Львів: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2004. – С.294-300.
10. Федосов И. А. Вариантность и функционально-стилистическая синонимия фразеологических единиц // Вопр. языкознания, 1974. – № 6 – С. 119-124.
11. Фомина М.И. Современный русский язык. Лексикология. – М.: Высш. шк., 1983.-335 с.
12. Fedirko S. Biblical phraseological units with zoomorphisms // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2003. – Вип. 7. – С.114-117.
13. Cowie A.P. Phraseology: Theory, Analysis and application. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – 272 p.
14. New Webster's dictionary and thesaurus of the English language. – N.Y., 1993. – 1216 с.
15. Richard A. Spears. American idioms dictionary: Special Edition. – Lincolnwood, Illinois, USA, 1991. – 464 с.

Summary. У статті розглядаються фразеологізми англійської мови з анімалістичним компонентом. Робиться спроба розмежування варіантності та синонімії у цій групі одиниць.

Keywords: *phraseologism animalistic component variability, semantics, synonymy.*

УДК 81'373.7:801.676

Ю.О.Маркітантов

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ У ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ СЕРГІЯ ПАНТЮКА

У статті досліджуються способи введення фразеологічних одиниць у поетичні тексти Сергія Пантюка та визначається їх специфіка у ракурсі мовного світобачення автора.

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, поезія, субституція, натяк, подвійна актуалізація.*

Фразеологія – це той багатий матеріал, який постійно використовують у художніх текстах письменники. Причиною цього є глибинність семантичної структури фразеологічних одиниць (ФО), їх образність, емоційність та експресивність.

Вивчення фразеології як мовного явища передбачає розробку загальних і спеціальних питань, серед яких функціонування фразеологізмів у поетичних текстах. Інтерес до досліджень особливостей функціонування ФО у поетичному мовленні зумовлений намаганням визначити й проаналізувати певні модифікації структурного і семантичного складу ФО, що відбуваються на рівні комунікації. Актуальним у цьому плані виявляється аналіз нормативності та допустимих меж варіювання ФО у тексті.

Актуальність дослідження зумовлена також потребою з'ясувати, яке місце займають фразеологічні одиниці в поетичному доробку талановитого українського поета Сергія Пантюка, оскільки його творчість поки що залишалась поза увагою дослідників і якого П. Перебийніс назвав поетом, який «...анітрохи не покладається на вроджений свій талант, а щедро вбирає в душу неосяжні культурні надбання українського народу і всього людства. І це луною відгукується в його слові»[9, 3].

У працях багатьох лінгвістів (Л. Авксентьева, М. Алефіренка, М. Алексеєнка, І. Гнатюк, В. Дідковської, І. Лепешева О. Літвінникової, В. Мокієнка, Л. Скрипник, Л. Стоян, В. Телії, Л. Щербачук) розглядаються особливості функціонування фразеологічних одиниць у структурі художнього мовлення різних за стилями і напрямками письменників.

А.М. Мелерович і В.М. Мокієнко наполягають на тому, що „широке вивчення фразеологічної варіантності та синонімії, а також всебічне дослідження стилістичного використання ФО в художній літературі та публіцистиці переконливо продемонстрували динамічний характер фразеології, її відкритість до різних структурно-семантичних змін” [3, 3]. Крім того, вивчення цих проблем дає можливість глибше розкрити специфіку творчого методу письменника.

Мета нашої розвідки з'ясувати наявність та роль фразеологізмів у поетичному мовленні обдарованого українського поета-подолянина С. Пантюка.